

XOTIRA TURINI ANIQLASH TESTI VA NATIJALAR TAHLILI

**Andijon davlat universiteti Psixologiya va pedagogika kafedrası dotsent S.G.Xasanova
Fizika-matematika va IT fakulteti Amaliy matematika yo‘nalishi 1-bosqich 103-guruh talabasi Isomiddinova Gulnoraxon**

ANNOTATSIYA. Maqolada xotiraning asosiy turlari (ishchi/xotira sig‘imi, epizodik, semantik, protsedural) va modal yo‘nalishlari (vizual, verbal, fazoviy) bo‘yicha qisqa skrining testlari taklif etiladi hamda ularning baholash mezonlari keltiriladi. Tajribaviy protokol quyidagi subtestlardan iborat: Verbal Ro‘yxat Qayta Aytish (RAVLT’ga o‘xshash), Vizual Shaklni Qayta Chizish va Esga Tushirish (ROCF soddalashtirilgan), Raqam Oralig‘i (Digit Span), Fazoviy Oralig‘ (Corsi usuliga o‘xshash) hamda Kutilayotgan Vazifa (prospektiv xotira) bandi. Namuna sifatida 30 nafar talaba bo‘yicha o‘tkazilgan pilot o‘lchov natijalari taqdim etilib, ballar taqsimoti va profil tahlili asosida xotira tipi haqidagi xulosalar chiqariladi.

Kalit so‘zlar: *xotira, ishchi xotira, epizodik xotira, semantik xotira, protsedural xotira, vizual/verbal/fazoviy, RAVLT, ROCF, Digit Span, Corsi, prospektiv xotira.*

ANNOTATION. The paper proposes a brief screening battery to identify memory types across working, episodic, semantic and procedural domains, and across visual, verbal and spatial modalities. The protocol includes a Verbal List Recall (RAVLT-like), a simplified Visual Figure Copy & Delayed Recall (ROCF-like), Digit Span, a Corsi-like Spatial Span, and a Prospective Memory item. A pilot sample of 30 university students is presented to illustrate scoring ranges, distribution, and individual memory profiles.

Keywords: *memory, working memory, episodic, semantic, procedural, visual/verbal/spatial, screening, assessment.*

АННОТАЦИЯ. В статье представлена краткая батарея для определения типов памяти по доменам (рабочая, эпизодическая, семантическая, процедурная)

и модальностям (визуальная, вербальная, пространственная). Протокол включает задания: воспроизведение словесного списка (аналог RAVLT), копирование и отсроченное воспроизведение визуальной фигуры (упрощённый ROCF), цифровой ряд (Digit Span), пространственный ряд (по типу Corsi) и элемент перспективной памяти. На примере пилотной выборки из 30 студентов показаны scoring-диапазоны и профильный анализ.

Ключевые слова: *память, рабочая память, эпизодическая память, семантическая память, процедурная память, визуальная/вербальная/пространственная, RAVLT, ROCF, Digit Span, Corsi, перспективная память.*

KIRISH

Xotira inson kognitiv tizimining markaziy komponenti bo'lib, ma'lumotni qabul qilish, kodlash, saqlash va qayta tiklash jarayonlarini qamrab oladi. Ta'lim va ish samaradorligi, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish hamda kundalik odatlarni barqaror davom ettirish xotiraning turli bo'g'inlariga tayanadi. Amaliyotda "qaysi xotira kuchli/zaif?" degan savol tez-tez uchraydi; shuning uchun sodda, tez va ishonchli skrining testlariga ehtiyoj mavjud. Ushbu maqola ana shu ehtiyojdan kelib chiqib, xotira turini aniqlashga mo'ljallangan qisqa protokol va uni baholash tartibini taklif etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Keng qo'llaniladigan metodikalarga Wechsler Memory Scale (WMS), Reyning Auditiv Verbal O'qish Testi (RAVLT), Rey-Osterrieth Kompleks Figurasini (ROCF), Digit Span va Corsi blok testi kiradi. Bu testlar turli xotira tizimlari va modal yo'nalishlarni nishonga oladi: RAVLT — verbal epizodik xotira; ROCF — vizual-konstruktiv va vizual epizodik; Digit Span — ishchi xotira (fonologik doira, ijroiyl nazorat); Corsi — fazoviy ishchi xotira; prospektiv xotira vazifalari esa "kelgusida bajarilishi kerak bo'lgan niyat"ni kuzatadi. Amaliy ta'lim muhitida to'liq klinik protokollar o'rniga, qisqartirilgan skrining topshiriqlar vaqt va resurs nuqtai nazaridan qulay hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Ishtirokchilar: 30 nafar 1–3-bosqich talabalari (yosh: 18–22). Sharoit: sinf xonasida 45 daqiqa ichida guruh skriningi. Protokol: (1) Verbal ro‘yxat — 15 ta ikki bo‘g‘inli so‘z 3 takror bilan o‘qiladi, darhol esga tushirish ballari yig‘iladi; (2) Vizual shakl — 18 elementdan iborat shakl nusxalanadi (5 daqiqa), 15 daqiqadan so‘ng kechiktirilgan esga tushirish; (3) Raqam oralig‘i — oldinga va orqaga ketma-ketlik; (4) Fazoviy oralig‘ — bloklar ketma-ketligini takrorlash; (5) Prospektiv band — test boshida “tanaffusda daftarni stolning o‘ng chetiga qo‘ying” deb eslatma beriladi va tanaffusda kuzatiladi. Baholash: har bir subtest 0–10 ball oralig‘iga keltirilib normalizatsiya qilinadi; yakuniy profil grafik ko‘rinishda talqin qilinadi.

1-jadval. Subtestlar, yo‘nalish va baholash mezonlari

Subtest	Nishon tizim	Ko‘rsatkich	Ball (0–10)
Verbal ro‘yxat (RAVLT-variant)	Epizodik (verbal)	Darhol va kechiktirilgan esga tushirish yig‘indisi	x/10
Vizual shakl (ROCF-variant)	Vizual-konstruktiv, epizodik (vizual)	Nusxa aniqligi, kechiktirilgan esga tushirish	x/10
Digit Span (oldinga/orqaga)	Ishchi xotira (verbal)	Maksimal oralig‘ uzunligi	x/10
Corsi (fazoviy oralig‘)	Ishchi xotira (fazoviy)	Maksimal fazoviy oralig‘	x/10
Prospektiv xotira bandi	Prospektiv (niyatni eslash)	Vaqtida/bekor/kechikib bajarish	x/10

NATIJAR VA MUHOKAMA

Pilot o‘lchovda o‘rtacha ko‘rsatkichlar quyidagicha kuzatildi (o‘rtacha±SD, 0–10 shkalada): verbal epizodik 6.8±1.4; vizual epizodik 6.1±1.6; ishchi xotira (verbal) 7.2±1.2; ishchi xotira (fazoviy) 6.5±1.5; prospektiv 7.0±1.0. Verbal ro‘yxat va Digit Span o‘rtasida o‘rta darajadagi bog‘lanish ($r \approx 0.45$) kuzatildi; bu fonologik doira va

verbal kodlashning umumiy komponentlarini ko'rsatadi. Vizual shakl natijalari bilan Corsi oralig'i o'rtasida ham ma'lum uyg'unlik qayd etildi ($r \approx 0.40$), bu fazoviy e'tibor va saqlash mexanizmlarining yaqinligini anglatadi.

Individ profili tahlili shuni ko'rsatadiki, ayrim ishtirokchilar verbal komponentlarda yuqori ball to'plab, vizual/fazoviy vazifalarda nisbatan pastroq natija ko'rsatgan; boshqalarida buning aksi kuzatilgan. Bu holat ta'lim strategiyalarini moslashtirish zarurligini anglatadi: vizual kuchli talabalar uchun diagramma va sxemalar, verbal kuchli talabalar uchun konspekt va og'zaki qayta hikoya qilish usullari samaraliroq bo'lishi mumkin. Prospektiv bandda kechikishlar ko'pincha tanaffusda chalg'ituvchi omillar bilan bog'liq bo'lib, bu e'tibor gigiyenasini kuchaytirish zaruratini ko'rsatadi.

XULOSA

Taklif etilgan skrining protokoli qisqa vaqt ichida xotiraning asosiy turlari va modal profillarini taxminan aniqlash imkonini beradi. U to'liq klinik tashxisni almashtirmaydi, biroq ta'lim muhitida differensial yondashuvni rejalash, individual kuchli/zayif tomonlarni belgilash va natijalar asosida mos o'qitish strategiyalarini tanlashda foydali bo'lishi mumkin. Kelgusida kattaroq namuna va normativ ko'rsatkichlar bilan validatsiya ishlarini o'tkazish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'oziyev, E. G'. **Umumiy psixologiya: darslik**. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010. www.namdu.uz
2. **Umumiy psixologiya: o'quv qo'llanma**. Namangan davlat universiteti ARM raqamli nusxasi, 2024. (xotira bo'limlarini ham qamrab oladi). www.namdu.uz
3. Karimova, V. **Ijtimoiy psixologiya**. Darslik. (Kitobxon elektron nashri). [Kitobxon](#)
4. Umarov, B. M. **Psixologiya**. Darslik (PDF, JDPU elektron kutubxonasi). [Jizzax State Pedagogical University](#)